

Голові спеціалізованої вченої ради
Д.64.707.03 Національного університету
цивільного захисту України

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Приходька Ігора Павловича на дисертаційну роботу Набоки Руслана Юрійовича «Механізми державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки», виконану у Національному університеті цивільного захисту України (м. Харків) і подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

1. Актуальність теми дослідження, зв'язок з науковими програмами, темами. Впровадження циркулярної економіки в Україні стає пріоритетним питанням економічного розвитку держави та закладене у низку державних стратегічних документів. Наразі триває робота з наближення законодавства у сфері управління відходами, яке сприяє удосконаленню системи управління відходами та переходу до циркулярної економіки. Багато нормативної бази у цій сфері охоплюється угодою про сертифікацію промислових товарів. Проблематика Європейського Зеленого Курсу недавно стала предметом уваги наукової та професійної спільноти дослідників і суб'єктів державного управління. Вирішення цих питань, на думку авторів програмного документу, повинно здійснюватись з прийняттям до уваги міжнародних зобов'язань України які були інституалізовані у межах норм Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Не дивлячись на відносно достатній рівень теоретико-методологічного обґрунтування проблематики участі держави у регулюванні процесів декарбонізації економіки, зокрема, шляхом розвитку циркулярної економіки, окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Важливість наукових розробок за відповідним змістовним спрямуванням, саме у межах державно-управлінської науки, важко переоцінити, адже такі дослідження, дозволяють не лише вдосконалювати зміст окремих фундаментальних теорій наукового знання, а і сприяють розвитку методичного підґрунтя щодо підвищенню ефективності використання державою (суб'єктами публічного управління) своїх повноважень щодо формування та розвитку циркулярної економіки. З огляду на вище наведене, можемо констатувати той факт, що дисертаційне дослідження Набоки Р.Ю. «Механізми державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки» є актуальним як за своїм змістом, так і за часом свого проведення.

2. Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності й новизни

В дисертаційному дослідженні Р.Ю. Набока провів достатньо глибокий аналіз наукового підґрунтя щодо теорії та практики використання механізмів державного регулювання процесів формування та розвитку циркулярної економіки, а також обґрунтував напрями вдосконалення їх змісту та практики використання.

Щодо обґрунтування актуальності обраної теми. Обґрунтування актуальності обраного напрямку наукового пошуку у межах державно-управлінської науки відбувається зазвичай через призму змісту (завдань) державних програм. Національна економічна стратегія на період до 2030 року визначає одним з орієнтирів економічної політики розвиток циркулярної економіки. В Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року також приділено увагу питанням поводження з відходами. З огляду на вище наведене, можемо стверджувати, що в цілому, дисертант справився з обґрунтуванням актуальності дослідження. Поряд зі згаданими під час обґрунтування актуальності програмними документами дисертанту слід було також навести Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Тим більше, що автор у другому розділі узагальнює закордонний досвід державного регулювання циркулярної економіки на прикладі країн ЄС. Такий крок автора сприяв би актуалізації обраного напрямку наукового пошуку у тому числі й на міжнародному рівні.

Щодо формулювання мети та завдань дослідження. Мета та завдання сформульовані в цілому вдало та за своїм змістом відповідають темі дисертаційного дослідження. У авторському формулюванні мети міститься чотири основні блоки, а саме: 1) теоретичні засади комплексного механізму (теоретичний аспект); 2) державне регулювання; 3) циркулярна економіка; 4) напрями вдосконалення механізму (практичний аспект). Всі блоки з цього переліку були актуалізовані дисертантом у завданнях.

Щодо формулювання об'єкту та предмету дослідження. У якості об'єкта дослідження дисертант обирає «державне регулювання циркулярної економіки» (С. 19). З огляду на традиції формулювання об'єкту наукового пошуку через «процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення» авторська позиція є цілком слушною. Предмет дослідження визначено вдало і він корелюється з темою дисертації.

Щодо методів дослідження. З огляду на формулювання дисертантом змісту відповідної структурної частини дисертації (С. 20), можемо стверджувати, про його здатність до виваженого вибору методів наукового пізнання та їх результативного використання під час вирішення визначених завдань.

Щодо наукової новизни. Пункт наукової новизни базується на якісно новому підході до побудови механізмів державного регулювання системи використання вторинних ресурсів, який містить відповідні компоненти, та передбачає взаємодію суміжних сегментів ринків перерозподілу, обслуговування продукції та забезпечення спільного способу життя, що в сукупності дозволяє забезпечувати динамічний розвиток і прогнозованість ринку, а також сприяє встановленню міцних зв'язків між державою і

суб'єктами господарювання. Однак, достатньо суперечливим є вибір автором дефініції «запропоновано» для формулювання підпункту наукової новизни на рівні «вперше». Використана форма «вперше запропоновано» є достатньо дискусійною по відношенню до тих результатів наукової роботи які презентуються у цьому пункті. Як правило, дисертанти «вперше» не пропонують, а «доводять», «обґрунтовують», «розробляють», «визначають», «встановлюють» тощо. Для того, щоб «вперше запропонувати» потрібно спочатку «довести», «обґрунтувати», «розробити» Недосконалість використаної автором форми подання змісту пункту наукової новизни «вперше» не є суттєвим за своїм змістом зауваженням.

Також не зовсім вдалим є формулювання того підпункту наукової новизни у межах пункту «удосконалено», який акцентує увагу на удосконаленні автором «наскрізного підходу до розробки державної стратегії розвитку циркулярної економіки в Україні як органічної частини генеральної стратегії екологічної політики ...» (не зрозуміло як саме автор зміг удосконалити наскрізний підхід (зазвичай удосконалюють зміст та (або) практику) та тим більше, за відсутності владних повноважень відповідного ієрархічного рівня, «...перехід до циркулярної форми економічних відносин через державну підтримку технологічних і організаційних інновацій ...» (скоріше за все, дисертант зміг «визначити умови ...» або «обґрунтувати підходи до ...»). Схожа за своїм змістом дискусія може виникнути при обговоренні того підпункту наукової новизни «дістало подальшого розвитку», який пов'язано з твердженням (формулюванням) автора про те, що «особливості застосування механізмів ремануфактурингу і повторного використання продукції, орієнтовані на модернізацію виробничо-господарського циклу» дістали подальшого розвитку (чи могли взагалі особливості дістати свого розвитку у межах дисертаційної роботи та тим більше «через зміну нормативно-правового регулювання порядку поведінки з відходами»?) Автор слід більш уважно ставитись до формулювання свого внеску в науку та використовувати ті категорії, які б посиляли не на його внесок у вигляді «застосування механізмів» та «зміну регулювання», а на наукове обґрунтування, наприклад, змісту та умов ефективності відповідних заходів.

Практичне значення одержаних результатів не визиває жодних сумнівів. Дисертант засвідчує факт наявності однієї довідки та одного акту про впровадження. Відповідні документи підтверджують використання напрацювань дисертанта на регіональному та організаційному рівнях реалізації державної політики щодо циркулярної економіки.

Щодо першого розділу дисертації. На початку розділу автор цілком слушно звертається до проблематики аналізу змісту теоретичних підходів щодо циркулярної економіки як об'єкт державного регулювання. Проведений аналіз охоплює роботи вітчизняних та зарубіжних вчених. Виправданим кроком автора, по відношенню до обраного ним предмету наукового пошуку, є фокусування уваги на порівнянні змісту категорій «державне управління» та «державне регулювання». Нажаль, за результатами порівняння змісту

відповідних впливів автор не опрацьовує узагальнень щодо їх особливостей по відношенню до феномену інформаційних ресурсів. Визначення (конкретизація) компетенції «держаного регулювання» та «державного управління» по відношенню до інформаційної сфери, на нашу думку, сприяла б підвищенню рівня опрацювання предмету безпосередньої уваги.

Цікавою є думка автора про те, що розширення масштабів циркулярної економіки на глобальному рівні вимагає поєднання бізнес-моделей, технологічних досягнень і інновацій, а також спільних зусиль зацікавлених сторін, представників бізнесу і держав.

Проаналізовано потенціал бізнес-моделі продукту як послуги в державному регулюванні циркулярної економіки. Зазначено, що в даній бізнес-моделі клієнти використовують продукти через оренду або оплату за використання, а не через стандартну покупку у власність. Ця модель приваблива для компаній, які мають високі експлуатаційні витрати і можливість керувати обслуговуванням продукту, а також повертати залишкову вартість в кінці життєвого циклу продукції використовуючи повторно у виробництві окремі елементи і деталі продукту.

Перший розділ було завершено формулюванням висновків. Зміст запропонованих автором висновків відповідає розглянутим питанням та сприяє забезпеченню досягнення мети наукового пошуку.

Щодо другого розділу дисертації. Другий розділ дисертаційного дослідження було розпочато його автором з огляду закордонного досвіду державного регулювання циркулярної економіки. Такий крок щодо продовження дослідження є цілком логічним з огляду на той факт, що далі виокремлено особливості державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки в Україні.

Цілком слушною є думка про необхідність співпраці та інтеграції українських компаній в глобальні мережі екологічно відповідального бізнесу допоможуть організувати замкнуті ланцюги поставок в Україні, отримати більш точну інформацію про постачальників, привести до зниження потенційних економічних ризиків, розділити витрати між усіма учасниками знову організованого замкненого кола. До того ж акцентується увага на тому, що поточна модель економіки не зможе більше підтримувати економічне зростання, покращувати добробут в довгостроковій перспективі, і компанії почнуть диверсифікувати свою діяльність і використовувати циркулярні бізнес-моделі.

Серед проблем функціонування механізмів державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки в Україні виділено прогалини в екологічному законодавстві, а також економічні і технологічні бар'єри, що виражаються у відсутності інноваційних технологій переробки та процесів, пов'язаних з екологічним дизайном продукту, а так само низькою інвестиційною активністю українського бізнесу в створення замкнутих ланцюгів поставок, і низькою ефективністю інституційного середовища.

Щодо третього розділу дисертації. Третій розділ розпочато з розгляду проблематики виокремлення стратегічних орієнтирів розвитку державного регулювання циркулярної економіки в Україні.

Наголошено на посиленні адміністративної відповідальності на території України, а також підвищенні ролі екологічних зборів, що, в свою чергу стимулюватиме виробників на перехід до принципів циркулярного виробництва з одного боку і захищатиме від порушення запропонованих урядом обмежень.

Розглянуті автором бізнес-моделі циркулярної економіки, які можуть використовуватися українськими компаніями, потребують розробки короткострокових, середньострокових і довгострокових заходів, оскільки на сьогоднішній день в країні не сформовані технології, інфраструктура та інституційне середовище для швидкого і якісного переходу до циркулярної економіки.

Автором слушно наголошено на важливості використання індексів, що дозволить здійснювати моніторинг поточного рівня розвитку циркулярної економіки в окремій компанії на основі Індексу Розвитку циркулярної економіки (англ. – Circular Economy Development Index, CEDI), який буде співвідноситися з теоретичною моделлю циркулярної економіки.

В роботі вперше будується інтерактивна система комплексного моделювання системи управління твердими побутовими відходами, що ґрунтується на інноваційній інтеграції зазначених методів.

Щодо висновків з дисертаційного дослідження. За своїм змістом опрацьовані здобувачем висновки в цілому відповідають завданням та пунктам наукової новизни. Висновки відповідають змісту дисертаційного дослідження та мають певну наукову цінність. Разом з тим, формулювання деяких з висновків, не дивлячись на їх кореляцію із завданнями не є достатньо повними та (або) коректним. Наприклад, висновок, який було опрацьовано автором за останнім завданням наголошує на «удосконалені державної цільової комплексної політики», а не на її «теоретичному підході» як у пункті новизни. Сформульований висновок мав би більш коректний зміст якщо б дисертант використав форму, наприклад, «удосконалено теоретичний підхід».

При формулюванні третього висновку з виокремлення особливостей державного регулювання циркулярної економіки автору слід було зазначити необхідність виконання взятих на себе Україною у межах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом зобов'язань та звернути увагу на питання національної безпеки. Нажаль, проблематика забезпечення безпеки, як на національному так і організаційному рівні функціонування органів публічного управління, залишилась по за увагою автора.

Запропоновані у межах п'ятого висновку «стратегічні орієнтири розвитку державного регулювання циркулярної економіки» набули б принципово іншого рівня своєї практичної значущості за умови підвищення конкретизації їх змісту.

При формулюванні шостого висновку дисертант обмежився моделюванням «комплексного механізму державного регулювання системи

використання вторинних ресурсів» та згадкою про його складові. Проте моделювання не може обмежуватись суто наведенням його тлумачення. Скоріше за все, висновок повинен був містити: формулювання мети та принципів; визначення ресурсів та інструментів (методів); характеристику об'єкту державного регулювання; згадку про середовище та умови реалізацією державою своїх функцій щодо регулювання «формування та розвитку циркулярної економіки» тощо.

3. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Основні наукові положення і висновки дисертації висвітлено у 12 наукових працях, з яких: 7 статей у наукових фахових виданнях України з державного управління; 1 стаття у зарубіжному науковому виданні; 4 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Всі праці опубліковано без співавторів.

Отже, обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає встановленим вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

4. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у вирішенні дисертантом «важливого наукового завдання з обґрунтування теоретичних засад та розробку практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки в Україні». Ніяким чином не принижуючи здобутки дисертанта, звернемо увагу на той факт, що відповідно до діючих норм Національної рамки кваліфікацій (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341) внесок дослідника у вигляді «вирішення важливого наукового завдання» не може бути ідентифікованим для рівня кандидата наук (доктора філософії). Дотримання вимог Національної рамки кваліфікацій, в контексті норм щодо наукового ступеня кандидата наук, передбачає здатність дисертанта «розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики».

Ступінь обґрунтованості та перелік публікацій наукових положень і висновки, сформульовані у дисертаційній роботі та достовірність одержаних результатів забезпечені аналізом значного обсягу джерел і достатнім масивом аналітичних даних. Одержані положення та висновки є результатом особисто виконаного наукового дослідження. Висновки співвідносяться зі змістом дисертації та впливають з її основних положень. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

5. Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим до відповідного рівня кваліфікаційних робіт вимогам. Зміст автореферату

відповідає змісту дисертації та у достатньому обсязі висвітлює її основні положення.

Дисертаційна робота в цілому відповідає паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління, зокрема таким його напрямом:

- цільові, функціональні, організаційні та інші складові механізмів державного управління на центральному, регіональному, галузевому рівнях, в різних сферах суспільного життя;
- цілі, завдання, функції держави, стратегії її розвитку як чинники формування та функціонування механізмів державного управління;
- державне регулювання розвитку країни, регіону, галузі; програми та механізми їх реалізації;
- закономірності, принципи, концепції, моделі та тенденції розвитку державного управління на регіональному рівні тощо.

Автореферат оформлено відповідно до вимог які висуваються до відповідного різновиду робіт.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації та автореферату. Як і кожне новаторське самостійне дослідження, дисертація не позбавлена певних недоліків, а окремі її положення є джерелом для виникнення дискусії.

1. Сформульовані автором підходи до тлумачення змісту та структури механізму державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки не відображують певних його основних (обов'язкових) характеристик, як: 1) мета, завдання та принципи функціонування конкретного механізму; 2) учасники циркулярної моделі економіки та їх компетенція; 3) методи та інструменти механізму, а також їх стисла характеристика.

2. Не зовсім вдалим є формулювання того підpunkту наукової новизни у межах пункту «удосконалено», який акцентує увагу на удосконаленні автором «наскрізного підходу до розробки державної стратегії розвитку циркулярної економіки в Україні як органічної частини генеральної стратегії екологічної політики ...» (не зрозуміло як саме автор зміг удосконалити наскрізний підхід (зазвичай удосконалюють зміст та (або) практику) та тим більше, за відсутності владних повноважень відповідного ієрархічного рівня, «...перехід до циркулярної форми економічних відносин через державну підтримку технологічних і організаційних інновацій ...»

3. Дослідження проблематики державного регулювання циркулярної економіки, тим більше через призму комплексного механізму, повинно відбуватись з прийняттям до уваги тих суперечностей, які актуалізуються на рівні права соціального об'єкту (людини, організації, суспільства) в доступі до інформації щодо динаміки зменшення викидів на 65% до 2030 року, що є

доволі амбітним завданням української влади та бізнесу, та встановлення сучасних методів моніторингу стану забруднення довкілля з метою розрахунку модернізаційних планів для підприємств і уникнення маніпуляцій при сплаті екологічного податку. Також у цьому контексті особливу увагу слід звернути на нинішню ситуацію з цінами на газ. Зловживання з цінами збільшують споживання вугілля і спотворюють ціни на викиди в рамках Системи Торгівлі Викидами. Нажаль ця суперечність, особливо в контексті проблематики забезпечення національної безпеки, не набула достатнього розвитку у дисертаційному дослідженні.

4. Проблематика вдосконалення змісту та практики функціонування механізму державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки повинна розглядатись у тому числі й через призму кадрового забезпечення фахових по відношенню до предмету наукової уваги дисертанта органів публічного управління. Нажаль, відповідні питання не набуло достатнього розвитку у межах дисертації.

5. Не дивлячись на той факт, що предметом наукової уваги автора було обрано механізм державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки, питання інших з різновидів механізмів державного регулювання також повинні були знайти своє відображення у роботі, наприклад окрім згадки про їх існування, слід висвітлити існуючі між ними причинно-наслідкові зв'язки.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

7. Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

Незважаючи на деякі дискусійні положення і недоліки, які істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, слід констатувати, що дисертація Набоки Руслана Юрійовича за темою «Механізми державного регулювання формування та розвитку циркулярної економіки» є самостійною завершеною науковою роботою, а отримані нові наукові результати в сукупності сприяють розв'язанню комплексної проблеми у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері публічного управління, а саме – обґрунтуванню теоретичних і розробці методичних положень щодо удосконалення механізму державного регулювання циркулярної економіки.

Зміст дисертаційної роботи загалом відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети і вирішення задач дослідження.

Оформлення дисертації та автореферату відповідає вимогам нормативних документів МОН України які встановлені для відповідного типу класифікаційних робіт.

класифікаційних робіт.

Таким чином, за формальними та змістовими ознаками виконана дисертація та автореферат до неї, відповідають вимогам пп. 9,11,12,13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор, Набока Руслан Юрійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою Дніпровського державного аграрно-економічного університету
д.держ.упр., професор

Ігор ПРИХОДЬКО

Підпис професора Приходька І. П. підтверджую:

начальник відділу кадрів Дніпровського

державного аграрно-економічного університету

Юлія КАРАМУШКА